

Jaargang 8 - nr. 1
april 2000

STICHTING VRIENDEN FRANS BLOEMEN

NIEUWSBRIEF

"Romani ad Sigma" in het museum (foto N. Goebertus).

Stichting Vrienden FRANS BLOEMEN

Opricht 3 oktober 1992.

Doel: in zo breed mogelijke kring bevorderen van de belangstelling voor archeologie, waarbij de praktisch continue bewoningsgeschiedenis van Wijchen, - centraal staat.

Lidmaatschap:

Het lidmaatschap geeft recht op:

- toezending nieuwsbrief, 4x p/j.
 - steeds gratis toegang museum
 - bezoek aan lezingen / excursies
 - deelname aan diverse werkgroepen zoals: de inrichtings- en presentatiegroep, de pr-groep / de educatieve werkgroep / CORPUS / de kasteelinfo / de protohistorische tuingroep/ en de werkgroep: knipseldocumentatie.
- Deze werkgroepen vallen alle onder verantwoordelijkheid van het Museumbestuur.

Contributie:

De contributie voor 2000 bedraagt individueel f 12,50; Een gezinsabonnement kost f 20,- en een jeugdabonnement f 7,50

Ledenadministratie:

secretariaat: Postbus 221, 6600 AE Wijchen: voor opgave van nieuwe leden, adreswijzigingen en eventuele opzeggingen (vóór 1 december).

ING-Bank nr.: 68.16.38.338

Postbank nr.: 81.26.978

Bestuur:

Wim Kattenberg, voorzitter
Mariëtte Zikking, secretaris
Jozèf Adriaanse, penningmeester
Gonnie Borsten,
Hella Cranen,
Jacques Rommens,

Kopij:

Kopij dient getypt (zo mogelijk op diskette met uitdraai in WP 6.0 of hoger), gedateerd en ondertekend te worden verzonden naar het redactieadres.

Inhoud

REDAKTIONEEL
VAN DE BESTUURSTAFEL
ACTIVITEITEN EN EXPOSITIES
DE WOLVEN HUILEN
HET ROMEINSE LEGER
ARCHEOLOGISCHE SPROKKELS
TENTOONSTELLINGEN

Redactie NIEUWSBRIEF

Nelly Goebertus tel.: 024 - 6413180
Herman van Leeuwen tel.: 0487 - 532299
Jacques Rommens: tel.: 024 - 6422232

Redactieadres: Diepvoorde 32-02
6605 GW Wijchen: tel.: 024 - 6422232

MUSEUM KASTEEL WIJCHEN

Kasteellaan 9, 6602 DA Wijchen
Postadres: PB 9000, 6600 HA Wijchen
tel.: 024 - 6424744
tel: maandag t/m donderdag
024 - 6492223 ;
fax: 024 - 6492208

OPENINGSTIJDEN:

vrijdag van 11.00 - 17.00 uur
zaterdag / zondag van 13.00 - 17.00 uur

REDACTIONEEL

door *Nelly Goebertus*

Beste Vrienden

Door een technische storing ligt deze nieuwsbrief later bij u op de deurmat, dan de redactie had gehoopt. Onze excuses hiervoor. Maar toch... 'n nieuw millennium en hierin een eerste nieuwsbrief!

Ons museum is een nieuwe eeuw binnengegaan en zelfs een nieuw millennium. Maar dat betekent nog niet dat opeens alles anders wordt. Wel gaat de redactie met een iets vernieuwde nieuwsbrief in kleur in ieder geval gewoon door. Dit is dus de eerste nieuwsbrief van de achtste jaargang van het jaar 2000 en we wensen al onze lezers niet alleen weer veel leesplezier met dit nieuwe nummer, maar ook een heel goed en gezond 2000 !

Dat magische jaar 2000 is al weer bijna drie maanden oud en het lijkt al voorjaar. We hebben zelfs al een extra dag mogen beleven op 29 februari, een extraatje in de vorm van een schrikkelidag. Een dag, die al op 46 voor Chr. is ingesteld op last van niemand minder dan Julius Caesar, dictator. De man van de alleenheerschappij. Zo overbrugt onze kalender twee millennia westerse cultuur, twintig eeuwen vol oorlogen. Maar ook vol ontwikkeling, uitmondend in de pc, een wonder van technisch vernuft, die inmiddels onmisbaar en al bijna gemeengoed is geworden. Zonder pc geen nieuwsbrief! Dat geselecteerde nieuws is en blijft de belangrijkste functie van deze brief en daar wordt niet aan getornd.

Wijchen is nu een rustig dorp, maar twee millennia geleden was dat anders. Toen was Wijchen een druk dorp. In de eerste decennia van onze jaartelling functioneerde Wijchen als vicus (dorpje) dat veel bijdroeg aan de voedselvoorziening van Romeinse legioenen gelegen op de Hunnerberg. Resten van twee 'villae' vond men. Momenteel hoogst actueel. Dat valt te leren uit de lesbrief over de Romeinse tijd. Deze lesbrief is onderdeel van een serie van zes, die de geschiedenis van Wijchen, van de midden steentijd tot de vroege Middeleeuwen, behandelt en is ontwikkeld door de werkgroep educatie. U leest alles over de eerste experimentele

lessen over de onderdelen bronstijd en Romeinse tijd in een bijdrage over dit onderwerp in dit nummer. Nog meer wetenswaardigheden uit de Romeinse tijd vindt u in een artikel over de organisatie van Romeinse legioenen, van de hand van Herman van Leeuwen. Dankzij de strakke organisatie van het leger kon een sterke strategische positie worden opgebouwd en lange tijd in stand worden gehouden.

In de maanden januari en februari trokken twee drukbezochte en boeiende lezingen van streekhistoricus Johan Jansen en vorser Piet Bovenga de aandacht. Dat ging over de geschiedenis van het kasteel Wijchen/de gemeente Wijchen en van het museum Kasteel Wijchen. Dat leverde o.a. de opmerkelijke conclusie op dat ons museum in 2002 75 jaar bestaat. Dan is er dus iets te vieren. De gemeente Wijchen heeft van het begin af aan een belangrijke rol gespeeld in het wel en wee van dit museum. Een wervingscampagne werd gehouden ter vergroting van het aantal gastvrouwen/gastheren. Een nieuwe expositie ging van start. Geen week gaat er voorbij, of het museum staat in de kijkerd. Wat er de komende tijd op het programma staat, treft u aan in de rubriek: Activiteiten en Tentoonstellingen. Een onlangs op 4 april gepresenteerde lezing ('een millennium op de schop') door de heer J. Thijssen, stadsarcheoloog van Nijmegen, voor AWN - leden en Vrienden over de voorlopige resultaten van de opgraving Tienakker was bijzonder boeiend. Op 6 mei staat een excursie per auto naar archeologische plaatsen in de regio op het programma. Zondag 4 juni is er een wolverfdemonstratie o.l.v. mevrouw Ans Jager. Houdt de berichtgeving hierover in de gaten. Het al eerder uitgestelde suppoostenuitstapje is verschoven naar september. Het museum gonst van de activiteiten en het blijft gonzen. Voor het einde van dit jaar staat er een belangrijke expositie geprogrammeerd op het gebied van beeldende kunst. In samenwerking met een museum uit Heerenveen. Er zullen dan wellicht andere openingstijden gehanteerd worden. Daarvoor zijn nieuwe suppoosten nodig. Gelukkig hebben zich op de wervingsavond veel vrijwilligers gemeld. Voor iedereen is er wel iets te doen. Ook een

stukje schrijven voor de nieuwsbrief behoort tot de mogelijkheden!

VAN DE BESTUURSTAFEL

door W. Kattenberg, voorz.

Zoals jullie misschien niet weten, maar van de oprichting af is de Stichting Vrienden aangesloten bij de Nederlandse Federatie van Vrienden van Musea.

Sterker nog: in de aanloop daarnaar toe, als Stichting i.o. hebben we veel aan de Federatie gehad. Zonder de directe steun van de Federatie zou alles veel moeizamer zijn verlopen.

Opgericht in de jaren tachtig heeft de Federatie in de loop van de jaren veel know-how op het gebied van musea opgebouwd. Het ontstaan van de Federatie heeft alles te maken met het feit dat overheden zich in de loop van de jaren zeventig al, zich uit de museumsector begonnen terug te trekken. We herinneren ons toch allemaal wel de dreigende sluiting van het Nederlands Openluchtmuseum in het begin van de jaren tachtig. Ook op gemeentelijk niveau werd het runnen van een museum niet als kerntaak beschouwd. Het overal in Nederland oprichten van Stichtingen of Verenigingen van Vrienden van Musea was daarmee een feit.

Het zijn overal gewone burgers die begrijpen, dat als de gaten (vooral financieel) niet worden gedicht, het behoud van het cultureel erfgoed onder druk komt te staan. Tegen die achtergrond werd ook de (toen geheten) Stichting Vrienden van het Museum Frans Bloemen in 1992 opgericht.

Hier moet meteen bij aangetekend worden dat de Gemeente Wijchen van meet af aan heeft opengestaan voor dit initiatief. Zonder de directe steun van de Gemeente zou de sponsoractie, die in 1993 werd opgezet, om een nieuw museum te realiseren op de zolders van het kasteel, niet het succes hebben gehad, die het heeft gehad.

Voor ons als initiatiefnemers staat de datum 18 januari 1994 (we zijn dan wel een jaar verder) in de hersens gegrift, toen de Raad, zonder voorwaarden, achter het initiatief van het nieuwe museum ging staan.

Deze wat lange inleiding is nodig om duidelijk

te maken dat wij als Stichting het juist gevonden hebben in 2000 mee te dingen naar de Gerard Everspenning. Deze penning is genoemd naar een te vroeg overleden oud-voorzitter van bovengenoemde Federatie. Het is namelijk zo dat deze Federatie, om de twee jaar, die penning uitreikt (nu voor de zesde keer) aan een persoon of Stichting of Vereniging van Vrienden, die zich verdienstelijk heeft gemaakt voor een museum.

De Stichting meent die aanvraag te kunnen doen:

- op organisatorische gronden: de Stichting is namelijk georganiseerd in de vorm van een aantal vriendenkringen, die als werkgroepen actief zijn in het museum. In feite bestaat de hoofdinbreng van de Stichting naar het museum uit 'human capital'. Dat wordt wel eens vergeten. Het kost een behoorlijke aantal mensen (niet iedere vriend is actief) veel tijd en inspanning het museum draaiende te houden. Ik moet hierbij niet vergeten te vermelden dat er ook een aantal mensen in het museum werken die geen vriend zijn. Ook voor hen alle lof.

- op bestuurlijke gronden: omdat we als Stichting een duidelijke inbreng op bestuurlijk niveau binnen het museum hebben;

Verder kunnen genoemd worden:

- de intermediaire functie van de Stichting tussen bevolking en de Gemeenteraad op het vlak van cultuurhistorisch beleid, gericht op het behoud en het toegankelijk maken van het cultureel erfgoed in Wijchen:

- het verwerven van sponsorgelden en giften gericht op de financiële ondersteuning van het museum;

- het aankopen van archeologische en historische objecten uit particuliere verzamelingen;

- het leggen van relaties met vriendenkringen in de regio met het doel de samenwerking tussen de musea te bevorderen;

- het organiseren van lezingen en excursies voor belangstellenden en vrienden op het vlak van cultuur en geschiedenis;

- het bouwen aan een netwerk van wetenschappers op het terrein van de archeologie, archeo-botanie en geschiedenis ten behoeve van het museum (gerelateerd aan bovengenoemde werkgroepen);

- het uitgeven van een reeks van publicaties op het terrein van lokale en regionale

archeologie en geschiedenis.

ACTIVITEITEN EN MEDEDELINGEN

KASTELENFIETSROUTE

Op **15 april** is er de kastelenroute 'Route van de Ridders' per fiets uitgestippeld (Museumweekend). Start vanaf Museum Kasteel Wijchen vanaf 13.00 uur. Routekaartjes aldaar te verkrijgen.

EXCURSIE

Op **6 mei** leidt de heer Wim Tuijn een archeologische excursie naar belangrijke archeologische plaatsen in het Rijk van Nijmegen. Het vervoer gaat per auto. We bezoeken o.a. de Romeinse wachttoren in Heumensoord die vorig jaar gereconstrueerd is (Zie Nieuwsbrieven 7- nr. 2 en 3 in archeologische sprokkels), de dubbele motte op de Duivelsberg en..... nog iets interessants !

Stevige wandelschoenen noodzakelijk !
duur: 13.00 - 16.30 uur

vertrek per auto

aanvang: 13.00 uur

plaats: Oosterweg, Wijchen parkeerplaats naast voormalige Scholengemeenschap Maas en Waal.

U wordt vriendelijk verzocht zoveel mogelijk met elkaar mee te rijden.

WOLVERFDEMONSTRATIE

Tijdens de komende kasteelfeesten (van 1 t/m 4 juni) op **4 juni** leidt mevrouw A. Jager uit Lith een wolverfdemonstratie in de **Tuun**. Hiervoor gebruikt zij verfplanten uit 'de Tuun'. Er is een kans dat demonstraties spinnen uit de Late IJzertijd (met spinklos en spinsteentje) en wolspinnen met spinnewiel op het programma staan. De tien-koppige werkgroep: de Tuun nodigt u van harte bij deze eerste workshop uit.

ARCHEOLOGIE OP TV

In februari II. is een Teleac/NOT televisieserie gestart van 12 wekelijkse uitzendingen

getiteld: 'Nederland in de Prehistorie'. Het programma wordt gepresenteerd door de heer Leo B.M. Verhart. Hij is conservator Nederlandse prehistorie van de RMO te Leiden. Het is een zoektocht naar de levenservaringen en dagelijkse besommeringen van de mens van 2000 jaar terug. Vondsten als zodanig zeggen niet alles, de wetenschappelijke interpretatie is wel onmisbaar. Het inzicht in de prehistorie verandert steeds door nieuwe vondsten, veranderende opvattingen, technische en wetenschappelijke ontwikkelingen en nieuwe vaardigheden. Bij de serie hoort een boek met essays van Theo Holleman (prijs fl. 39,90). Zo. 18.37 - 18.52 uur op TV 2. Inl. Teleac/NOT tel: 035-6294336

OPGRAVING TIENAKKER

Op 2 maart II. is de hoofdopgraving van de Tienakker in Wijchen voltooid. In juni vindt, na afbraak van een school op een nabijgelegen terrein, een vervolg plaats.

IN '99 MEER BEZOEKERS

De Nijmeegse musea hebben in 1999 meer bezoekers getrokken dan voorgaande jaren.

CORPUS

De komende CORPUSAVONDEN (voorheen scherven - en literatuuravonden) zijn gepland op de navolgende donderdagen:

20-4, 18-5 en 15-6-2000

Aanvang steeds 20.00 uur. plaats: koetshuis.

EXPOSITIE

Qiangli Liang en Zhanghong Liao
tot 1 mei 2000

Deze kunstenaars zijn beiden in Guangzhou te China geboren. Liang ontving zijn opleiding aan de Academie voor Beeldende Kunsten in Guangzhou en Liao aan het City College of Manchester in Groot Brittannië. Ze werken en wonen momenteel in Vlaardingen en zijn lid van Pulchri Studio te Den Haag.

Op de doeken van Liang verschijnen zijn personages met gesloten ogen, onbewogen en sereen. "Open ogen laten te veel emotie zien. Mensen die je aankijken veroorzaken

rust". Zijn kleuren zijn die van de aarde. Het gezichtspunt is laag. Achter de uiterlijke onbewogenheid schuilt een enorme spanning. Zo zoekt Qiangli Liang vanuit zijn Chinese achtergrond een ingang in een westerse maatschappij". Het evenwicht tussen innerlijk en uiterlijk, onbewogenheid en bewogenheid, individu en massa, passiviteit en actie. Daarmee trekt Qiangli Liang de westerse toeschouwer zijn oosterse denkwereld binnen. Eenmaal daar beland, zijn er niet de filosofische dichtregels zoals in de werken van de oude Chinese meester, maar mag de westerling, zoals hij dat gewend is, op individuele wijze zijn emoties benoemen.

Zhanhong Liao werkt met gemengde technieken en het best zouden we kunnen zeggen dat ze schilderkunst, grafische kunst en beeldhouwkunst met elkaar versmelt. Een beetje ongemakkelijk is zo'n omschrijving wel, aangezien de vorm die ze onveranderlijk kiest die van het boek is: een voorwerp uit een heel andere sfeer dus. Haar boeken moeten wel op een heel bijzondere wijze gelezen worden want de pagina's houden het midden tussen collages, schilderijen en tekeningen. De toeschouwer kan ze zien en tegelijk betasten. Het blijkt dat Liao over een superieur gevoel voor kleur en compositie beschikt en deze 'dagboeken', die verhalen over haar ervaringen en herinneringen, zijn ronduit een lust voor het oog. Ze worden opgesteld in perspex dozen, en telkens kan men als men dat wil een nieuw blad omslaan.

EXPOSITIE

DOMINIQUE AMPE

5 Mei t/m 27 juni 2000

Schrijven binnen het schilderen. Schrijven als kalligrafie. En kalligrafie als de ritmiek, de choreografie van de gedachte. In den Beginne was het Woord. Zodoende... Wie goed kijkt zal moeite hebben om de 'geschreven' passages in de schilderijen te ontcijferen. Het zou verwonderlijk zijn indien ze al ontcijferd werden. Want de kalligrafie van Dominique Ampe volgt zijn eigen logica, die van de ritmiek, die dan weer het gevolg is van de snelheid van gedachten en herinneringen. Hij laat ze de vrije loop en

krabbelt ze met de ganzenveer op. Maar de gedachten gaan zo snel dat de woorden ze niet kunnen bijbenen. Het zijn expressieve krabbels geworden. Ze dragen wel het verhaal van de gedachten en de herinneringen, maar in vervormende echo.
(*Elisabeth Marain, Antwerpen*)

EXPOSITIE

HANDZAME HANDEL

Momenteel is tot 6 mei 2000 deze expositie in het museum, nog te zien. De tentoongestelde vondsten komen voornamelijk uit het Land van Maas en Waal.

DE WOLVEN HUILEN

door Nelly Goebertus

'De geur van mest', 'Romani ad Signa' zijn titels, die de nieuwsgierigheid prikkelen. Dat is nu juist de opzet van de serie lesbrieven, die nu zover is, dat de eerste proefflessen achter de rug zijn. Tijd dus om de lezers van de nieuwsbrief op de hoogte te brengen van onze ervaringen. Iedereen weet dat de werkgroep educatie al geruime tijd bezig is met de uitwerking van de doelstelling een serie lesbrieven te ontwikkelen voor de hoogste groepen van het basisonderwijs en de eerste groep van het voortgezet onderwijs. De serie is nu inhoudelijk afgerond. Twee onderdelen, de Bronstijd en de Romeinse tijd, zijn zover ontwikkeld dat we met een paar groepen leerlingen van Wijchense basisscholen een experimentele les, op school en daarna in het museum, konden uitvoeren. De volledige serie bestaat uit zes lesbrieven. Per onderdeel is gezocht naar een, niet alleen pakkende, maar ook typerende titel voor elk tijdvak. Die tijdvakken beslaan de perioden van de midden steentijd tot en met de Vroege Middeleeuwen. De lesbrieven behandelen achtereenvolgens de jagers en verzamelaars, de eerste boeren, de Bronstijd, de IJzertijd, de Romeinse tijd en de Vroege Middeleeuwen. De verzamelnaam van alle lesbrieven heet "de wolven huilen". Ze wil tot uitdrukking brengen dat het hele leven in deze perioden en ook

later nog, veel meer dan nu, beheerst werd door de alomtegenwoordige natuur. De mens was overgeleverd aan de goden, de elementen, de dierenwereld. En het is nog niet eens zo heel erg lang geleden dat de wolf, een roofdier, uit onze contreien is verdwenen. En dat een geleidelijke verbetering van de waterbeheersing werd gerealiseerd. Voorts dat de bodem in cultuur werd gebracht enz. Met het project "de wolven huilen" willen we een poging doen om voor de leerlingen van nu die tijden voelbaar te maken. Zodat geschiedenis niet blijft steken in een brij van droge letters.

De zes perioden zijn gekozen omdat in ons museum de collectie min of meer is opgebouwd langs deze lijnen. En voor elk tijdvak de nodige voorwerpen te vinden zijn, kenmerkend voor het gewone leven van alledag in die tijd. Op deze wijze kan er een verbinding tot stand komen tussen de lessen op school en in het museum. Ieder onderdeel kent n.l. een gedeelte dat op school speelt en een gedeelte dat in het museum uitgewerkt wordt. Het deel dat op school wordt gemaakt begint met een brede oriëntatie op het betreffende tijdvak. Ze werpt vragen op als: "wat waren de bepalende factoren die het leven van de mens in die tijd beheersten" ? Denk bijvoorbeeld aan de invloed van het klimaat, de machtsverhoudingen, betere landbouwmethoden of organisatie van het boerenbedrijf. Dan volgt een deel dat handelt over mensen, die toen leefden op de plaats van het huidige Wijchen en omstreken. Dit gedeelte vult men aan met een fictief verhaal dat zich ook in deze omgeving afspeelt. Daarin doet men een poging om een levensechte handreiking te schetsen van het dagelijkse leven van kinderen uit die tijd naar kinderen uit deze tijd. Alle informatie in de lesbrieven is eerst getoetst op wetenschappelijke inzichten. Daarna pas is ze in de definitieve versie opgenomen. Aanvullende vragen en opdrachten complementeren het gedeelte van elke lesbrief, dat op school uitgewerkt wordt. Dan begint het gedeelte, wat zich in het museum afspeelt. De belangrijkste vraag, die de kinderen in het museum krijgen voorgelegd is de vraag of alles wat zij op school geleerd hebben over een tijdvak wèl overeenkomt met de werkelijkheid. Zoals dat valt af te lezen van voorwerpen in het museum in de vitrines en of

die voorwerpen ook te vergelijken zijn met tegenwoordige gebruiksartikelen, zoals wij ze kennen. De kinderen gaan in het museum zelf op onderzoek uit aan de hand van de opdrachten en de toelichting, die zij vinden in hun werkboekje. Het antwoord op deze vragen moeten zij zelf ontdekken in de vitrines waar de gezochte voorwerpen liggen uitgesteld. Dat kan een bijl zijn, een stenen onderdeel van een Romeins verwarmingssysteem (hypocaustum), een maquette van een boerderij en ga zo maar door. Zij kunnen ook kennismaken met het dagelijkse leven uit een bepaalde tijd. Door zelf te ervaren hoe in de Bronstijd een aardewerk potje gevormd werd uit klei, dat ook toen al langs de rivieroever te vinden was. Of hoe het is om, als een Romeinse dame gekleed, je toga vast te spelden met fibulae. Voor de uitwerking van deze opdrachten, waar altijd een paar doe-opdrachten bij zitten, wordt de groep leerlingen verdeeld in enkele kleinere groepen, elk begeleid door de leraar/lerares, een begeleidende ouder of een museummedewerker. Door per onderdeel een bepaalde tijd uit te trekken en dan van opdracht te wisselen, komen alle groepen vanzelf alle opdrachten tegen.

De maand februari was door de werkgroep educatie bestemd om enkele experimentele lessen te organiseren in samenwerking met basisscholen uit Wijchen. Het waren voor ons, leden van de werkgroep een paar spannende middagen, omdat nu zou blijken of de gekozen opzet goed was geweest, of de opdrachten duidelijk gesteld en uitvoerbaar zijn en of de projecten aansluiten bij het leerniveau van de kinderen.

De eerste school diende zich op een dinsdag- en donderdagmiddag aan. Om half twee kwamen leerlingen van groep zes van basisschool: de Boskriek in groepjes met de lift naar boven. Zij hadden op school van het project 'de geur van mest' (de Bronstijd) het gedeelte "op school" helemaal doorgewerkt. Die middag was het de beurt aan het gedeelte "in het museum". De groep werd binnen het landschapselement in een kring gezet om gezamenlijk te luisteren naar een korte uitleg over het programma van die middag en daarna konden zij in kleinere groepjes aan de slag, om te kijken of Ditte, een meisje uit de Bronstijd en hoofdpersoon van het verhaal, wel uit een aardewerk kommetje gegeten kon

hebben of hoe haar kleding en sieraden er uitzagen of de boerderij groot genoeg was voor het vee en de hele familie. Ze mochten ook zelfs eens proberen om een potje van klei te maken. De dagen erna stonden ze in het museum nog als stille getuigen van een middag museumles. Op een donderdagmiddag kwam een andere groep van de basisschool : de Kraaijenbergl naar het museum om het project 'Romani ad Signa' over de Romeinse tijd te toetsen. Dezelfde werkwijze maar wel met andere opdrachten en onderwerpen. Nu ging het erom te ontdekken of de rijke familie uit het verre Rome, in het koude noorden beland, wel kon overleven dankzij het aangelegde vloerverwarmingssysteem in hun villa rustica (grote boerderij) op de Tienakker. En of schrijven op een wastablet met een stylus wel leesbaar schrift oplevert. Maar je voelt je pas een echte Romeinse dame als je een replica van een toga aantrekt en een dunne stola omslaat. Dat kon allemaal op die middag in het museum. En als je dan ook nog zo uitgedost op de foto gaat kan het bezoek aan het museum niet meer stuk. Al konden we dan niet iedereen op de foto zetten, de algemene opinie was wel dat een museumbezoek op deze manier heel leuk is. de middagen in het museum hebben laten zien dat de projecten in deze vorm een goede mogelijkheid bieden aan het onderwijs in Wijchen om de leerlingen heel gericht bekend en vertrouwd te maken met de bewoningsgeschiedenis van hun eigen leefomgeving. Bijkomend voordeel is dat kinderen merken dat een bezoek aan een museum een interessante en levendige ervaring is. De spontane reacties van leerlingen, maar ook van leraren en de meegekomen ouders, tijdens en na deze serie proeflessen, motiveren ons als werkgroep om zo snel mogelijk ook de andere onderdelen gebruiksklaar te maken in de hoop dat het onderwijs er gretig gebruik van zal gaan maken.

HET ROMEINSE LEGER

door Herman van Leeuwen

Hoe veroverden ze gebieden? Wat zijn de belangrijkste oorlogen en tegenstanders? Hoe stonden de Romeinen op het vlak van

bewapening? Wat was de indeling van het leger? Wie was er in dienst van het leger? Gingen de veroveringen via het land of over zee?

Het begrip 'Romeinse Rijk' roept bij mensen verschillende gevoelens en ideeën op. De een herinnert zich vooral de grote redenaars en filosofen van die tijd. Anderen leggen meer accent op de technologische vooruitgang. En nog anderen hebben oog voor de kunst van de Romeinen die vooral tot en met de Renaissance zijn weerslag heeft gehad. Ook op het gebied van de politiek, rechtspraak en medische wetenschap zijn de Romeinen tot dan prominent aanwezig. Toch was dit alles nooit verwezenlijkt indien de Romeinen geen beschikking zouden gehad hebben over een leger.

Het leger was de eerste stap naar succes. Rome was vroeger een dorp en zou in 753 v. Chr. gesticht zijn. En later uitgroeien tot de belangrijkste thuishaven voor de Romeinen in Europa. Het is niet oninteressant om eens kennis te maken met dit leger dat het succes van het Romeinse Rijk m.i. bleek te zijn.

militaire geschiedenis

De eerste Romeinse expansie vond plaats in de tijd dat hun staatsvorm een republiek was. De Romeinen wilden hun vrijheid niet verliezen. Soms duurden de oorlogen 200 jaar en dit stelde het Romeinse uithoudingsvermogen zwaar op de proef. Zo waren er onder meer een reeks oorlogen tegen de Latijnen, die tevergeefs de stad (Rome) probeerden te veroveren. Onder het bewind van Marcus Furius Camillus in 396 v. Chr. werd de inname van de Etruskische stad Veji afgedwongen. De Romeinen moesten voortdurend vechten, zowel in het noorden als in het zuiden. Er kwam een nieuwe vijand opzetten: de Galliërs. Zij rukten, ondanks dat ze onder druk van de Etrusken om Etrurië heen trokken, onverbidde door naar het zuiden.

In het jaar 390 v. Chr. verloren de Romeinen aan de oevers van de Allia de slag en Rome viel in handen van de Galliërs. Door een groot losgeld te geven waren de Galliërs bereid zich terug te trekken. Binnen de republiek kende Rome maatschappelijke problemen, daar de plebejers politieke en sociale rechten opeisten. In 367 v. Chr. werd de invoering van de zogenaamde Licinisch - Sextische wetten

bekrachtigd. Deze strijd duurde 10 jaar. Nadat deze interne crisis binnen de stad was bedwongen, viel het Romeinse leger de Samnietische stammen, die Campanië belegerden, aan. Het werd een lange strijd die 70 jaar lang duurde en waarin de Romeinen zware verliezen leden. De Romeinen namen ten opzichte van de Galliërs een verdedigende houding aan. En om hun positie te versterken werden er bondssteden opgericht. Rond 280 v. Chr. was Rome heer en meester over Italië. De rivier de Rubicon was immers bereikt en de laatste Etruskische stad werd in 265 v. Chr. veroverd. De omslag kwam voor de Romeinen door de Punische oorlogen.

DE PUNISCHE OORLOGEN

Deze oorlogen duurden van 264 tot 202 v. Chr. Bij het vertrek van Pyrrhus, koning van Epirus, die verslagen werd door de Romeinen, troffen de Romeinen een nieuwe tegenstander: de Carthagers. tegenstanders van formaat en handelsmacht bij uitstek, had intussen vaste voet gekregen op Sicilië en in het westelijke bekken van de Middellandse Zee. Anderzijds was er nog Rome, uitgegroeid tot de belangrijkste stad van Italië dankzij de confederatie van Italische steden. Het Romeinse leger was ten koste van alles bezig om terrein te winnen in het "mediterrane bekken" en moest Carthago aanvallen. Een oorlog was dus onvermijdelijk en de loop van de wereldgeschiedenis zou van deze oorlog gaan afhangen. Allereerst een uiteenzetting over de eerste en tweede Punische oorlog. De aanleiding van de Eerste Punische oorlog (264-241 v. Chr.) was een uit de hand gelopen ruzie. De Romeinen noemden de inwoners van Carthago: Puni of Poeni wat Feniciërs betekent. Het begon op Sicilië, waar de Mamertijnen zich op hun terugkeer meester hadden gemaakt van Messina. De Mamertijnen waren ingehuurd door Hiero de Tweede van Syracuse om de Carthagers te bestrijden. De Mamertijnen richtten zich tot Rome, die het gevaar zag van een Carthaags leger, en besloot in te grijpen. Na de bevrijding van Messina zette Rome de oorlog verder, maar ze bevond zich in een hachelijke positie. Het Romeinse leger bezat immers geen vloot en hoe kan men dan een vijand verslaan die alle zeeën beheerst?

Dus de Romeinen bouwden een vloot. Bij het eerste gevecht viel deze in handen van de Carthagers, wat de Romeinen niet weerhield om een tweede vloot te bouwen. In 260 v. Chr. behaalden zij bij Mylae hun eerste overwinning op de Carthagers. Succesvol trachtten de Romeinen de oorlog te verleggen naar Afrika. Door hun onervarenheid gingen vele Romeinse schepen verloren. De Carthagers bleven hierdoor meester op zee en de Romeinen op het land. Toch trachtten ook de Carthagers op hun beurt in 241 v. Chr. de Aegatische eilanden te veroveren. Dit lukte niet en zij moesten Sicilië ontruimen (tot grote woede van Hamilcar Barkas), een zware oorlogsschatting betalen, Corsica en Sardinië verlaten waardoor hun expansiedrang werd ingetoomd. Aldus eindigde de 1ste Punische oorlog, die 23 jaar lang geduurd had, waarbij de Romeinen 700 en de Carthagers 500 schepen verloren. Het leger van Carthago kwam daarna in opstand en blokkeerde de stad. Het bestond hoofdzakelijk uit huurlingen die ontevreden waren met de gang van zaken en het uitblijven van de betaling van hun soldij. Nu volgde een verbeterd en een brutale oorlog, gevoerd door een stelletje huurlingen die niets hadden te verliezen. Ze joegen de stad Carthago de stuipen op het lijf. Ondertussen maakte Rome van de Carthaagse zwakheid gebruik om Sardinië te veroveren, de Galliërs te verdrijven uit de Po-vlakte en de Ilyrische kust te onderwerpen, waardoor de Adriatische zee bevrijd was van piraten. Hamilcar Barkas accepteerde zijn nederlaag niet en wilde ten koste van alles het landsdeel tot aan de Ebro veroveren. Na zijn dood werd de politiek voortgezet door zijn schoonzoon Hadrusbal die onderhandelde met Rome om bloed vergieten te voorkomen. Toen Hadrusbal overleed in 221 v. Chr. kwam Hannibal, Hamilcars zoon, aan de macht. Het was het begin van de 2e Punische oorlog. Deze oorlog duurde van 219 tot 202 v. Chr. Ze werd grotendeels veroorzaakt door Hannibal die op slechte voet met Rome stond. Hij bezat talent, durf, elan en was een subliem tacticus. De Romeinen waren enigszins bezorgd over de komende oorlog want ze hadden nog niet afgerekend met de Galliërs en de Ilyriërs. Hannibal kende de zwakheden van de Romeinen en wachtte een ultimatum niet af. Met een leger van 90.000 manschappen, 9000 ruiters en 38 olifanten

vertrok hij uit Spanje. In het najaar van 218 v. Chr. kwam hij op de Povolakte aan met een geslonken leger van 20.000 manschappen en 6000 ruiters. De Romeinen waren in de veronderstelling dat Hannibal nog in de Pyreneeën vertoefde.

(wordt vervolgd)

Literatuur

Blois de L., *De Romeinse Wereld: Leven en werken in het Romeinse Rijk in het begin van onze jaartelling*. Utrecht, 1986.

Cunliffe B., *Rome en haar rijk*, 1979

Drinkwater J.F. en Drummond A., *De wereld van de Romeinen*, Lisse, 1996

Heyden van der A.A.M., *De wereld van Grieken en Romeinen*, Amsterdam / Brussel, 1968

James S., *Rome - reeks Ooggetuigen* - 1991

ARCHEOLOGISCHE SPROKKELS

door Jacques Rommens

Neandertalers waren kannibalen

Onderzoekers zijn in Zuid-Frankrijk op onduidelijke aanwijzingen gestoten dat onze verre voorouders, de Neanderthalers, kannibalen waren. Volgens het verslag van een Frans-Amerikaans team in Science van 1998 lagen menselijke resten onder dierlijke beenderen in een afvalhoop in een holte. Alle fossielen tonen duidelijke sporen dat er op een doelgerichte manier was geslacht. "Als we tot de slotsom komen dat de dierbeenderen de resten van een maaltijd waren, dan moeten we hetzelfde logischerwijze ook van de menselijke beenderen vermoeden" meent Alban Defleur van de Université de la Méditerranée in Marseille.

(bron: De Gelderlander, 01/10/99)

Neanderthaler geen lompe bruto

"De Neanderthalers, altijd als primitief, lompe en bruto afgeschilderd, kenden al een half miljoen jaar geleden een intensieve samenwerking binnen hun groep. Ook tussen groepen die over grotere gebieden verspreid waren, was communicatie. Daarom konden deze mensachtigen 500.000 jaar geleden, in de derde IJstijd, het tot dan toe onbewoonde

gebied ten noorden van de grote Europese bergketens binnentrekken". Dat zei prof.dr. Wil Roebroeks (45) onlangs in zijn oratie bij het aanvaarden van zijn leerstoel 'Archeologie van de oude steentijd' aan de Universiteit van Leiden.

(Bron: dagblad De Gelderlander, 4/03/2000)

TENTOONSTELLINGEN

NIJMEGEN

Koningen van de Noordzee

Heidense heersers uit de tijd van de volksverhuizingen en de eeuwen daarna staan centraal in de expositie "Koningen van de Noordzee, 250-850 na Christus". In de eeuwen na de val van het Romeinse Rijk voeren hun schepen over de Noordzeewateren, op zoek naar handelswaar en oorlogsbuit.

Museum het Valkhof

Kelfkensbos 59

tel. 024 - 3608805

di t/m vr. : 10 - 17 uur

za, zon-en feestdagen: 12-17 uur

Ondergrondse parkeergarage aanwezig.

van 1 april t/m 18 juni 2000.

Mythen, mensen en muziek

- over muziek in de oudheid -

'Mythen, mensen en muziek' is de titel van een grote overzichtstentoonstelling over muziek in de Griekse en Romeinse oudheid. De tentoonstelling is van 1 april tot en met 18 juni 2000 te zien in Museum Het Valkhof in Nijmegen. Antieke muziekinstrumenten, schilderijen op Griekse vazen, mythologische verhalen en moderne reconstructies illustreren het ontstaan, de ontwikkeling en de betekenis van muziek in de oudheid.

VOLGEND NUMMER

De volgende nieuwsbrief verschijnt rond 10 juni 2000. Kopy inleveren, zo mogelijk op diskette, uiterlijk vóór 10 mei 2000.

Eindredactie:

Diepvoorde 32 - 02

6605 GW Wijchen; tel.: 024-6422232